

Význam a původ klíčového pojmu alternativní spirituality

POSVÁTNE ENERGIE

Zuzana Marie Kosticová

Představa, že základem světa je neosobní, všudypřítomná, oživující energie, patří mezi nejvýznamnější charakteristiky současné alternativní spirituality („new age“). Je pro ni obdobně centrální jako představa osobního všemocného Boha pro křesťanství a je úzce propojena s dalšími aspekty rodící se nauky alternativní spirituality. K tomu, abychom toto mladé náboženství poznali, je porozumění pojetí energie naprosto klíčové.

Přestože se alternativní spiritualita s oblibou vymezuje proti křesťanství, je s ním zároveň svými kořeny spjatá podobně neoddelitelně, jako křesťanství s judaismem. V době formování její dnešní podoby, tedy kolem poloviny 20. století, to bylo velice dobře patrné i na její představě o fundamentální podstatě světa. Stále pro ni ještě používala výraz „Bůh“ – už tehdy ovšem měla tendenci dodávat, že je ale úplně jiný, než jak si ho představujeme.¹ Toto tvrzení mělo více různých aspektů, podle toho, k čemu se vztahovalo. Často se například zdůrazňovalo, že „Boha“ nebo „Krista“, musí ve skutečnosti objevit každý z nás uvnitř sebe, nikoli ve vnějším světě; že jím jsme v nějakém smyslu my sami.² Tyto představy vedly k rozsáhlé sakralizaci lidského já, respektive jeho nejniternější složky, jejíž obraz byl mimo jiné silně inspirován Jungovým konceptem „bytostného já“ (*Selbst*).³

Na jiné rovině však alternativní spiritualita zdůrazňovala, že pojem „Bůh“ je nepochopené označení pro všeprostupující sílu či univerzální vědomí, které proniká celým světem.⁴ Oproti křesťanskému theismu se tu posouváme směrem k pantheismu, či dokonce k panentheismu, jenž je spíše než křesťanskému Bohu podobnější některým východním konceptům (jako např. *čchi*, *brahma* nebo *prána*, jimiž byl ostatně přímo inspirován).⁵ Postupem času začal pak ustupo-

vat i samotný výraz „Bůh“ a nahradily ho jiné termíny, které lépe odrážely neosobní povahu celého jevu. Nejčastějším z nich je v současné době „energie“ (angl. *energy*); můžeme se ale řidčeji setkat i s termínem „síla“ (*force*), „moc“ (*power*) nebo „mana“ (*mana*; toto označení je častější v popkulturním kontextu a marginálně např. i v současném pohanství).⁶ S tím pak úzce souvisí pojem „vědomí“, který se na mnoha rovinách s pojmem „energie“ prolíná, a pojem „rovnováhy“, který základní trojici jádrových učení alternativní spirituality dovršuje. O tom, jak vypadá jejich vzájemný vztah, jsem psala v *Dingiru* v loňském roce.⁷ Zde se chci soustředit především na koncept energie samotný a na důsledky, které z něho plynou.

Fyzika, filosofie, humanitní vědy

Obraz (spirituální) energie je pochopitelně, jak již termín napovídá, dědicem stejnojmenného fyzikálního konceptu. V mnoha ohledech navazuje na starší objevy 19. století (včetně dnes překonaných teorií, jako např. „éter“),⁸ nicméně převážně je nesen revolucí, která proběhla ve fyzice počátkem 20. století a během níž se rozvinuly kvantová mechanika a Einsteinova teorie relativity.⁹ Obojí obrátilo pozornost nejen vědců, ale i veřejnosti k otázce vzájemné převoditelnosti hmoty a energie. Začala se napří-

klad formovat představa, že při pohledu do nanosvěta se zdánlivě pevné základy hmoty začnou do té míry rozpadat, že se zcela stírají hranice mezi částicemi a vlněním nebo se rozpadá rozdíl mezi atomy a prázdným prostorem. Ukázalo se mimo jiné, že sám atom je tvořen převážně prázdným prostorem, a to, co vytváří zdánlivou pevnost těles, není pak hmota jako taková, ale spíše síly, které ji drží pohromadě.¹⁰ Zejména oproti klasické newtonské mechanice to znamenalo úplný paradigmatický obrat.

Vliv těchto nových objevů se rychle rozlil i mimo hranice fyziky; do mimovědeckého diskursu se však nové pojetí světa promítlo velmi zjednodušeně a v mnohém zkráceně. Pojem energie, který v zásadě představuje poměrně abstraktní, numericky vyjádřitelnou změnu, tak expandoval daleko mimo hranice termodynamiky a začal nabalovat další a další významy. Do toho citelně zasáhly další faktory, například masivní zavádění elektřiny, šokující setkání s nukleární energií ve formě atomové bomby – a dokonce i nástup globální ekonomiky s její obrovskou energetickou spotřebou, která, jak si stále naléhavěji uvědomujeme, vede k bezprecedentnímu drancování planety. „Energie“ v prvním smyslu se vepsala do mysli člověka jako něco, co vším proniká a na co se dá vše přepočítat.¹¹ „Energie“ v druhém smyslu pak představuje palivo, jímž se naše civilizace opilecky napájí a bez něhož by se zcela zhroutila. V důsledku je tak „energie“ v mimovědeckém diskursu obojaká. Na jednu stranu představuje nehmotnou materii, z níž je utkán svět; na druhou stranu je vyjádřením praktické každodenní zkušenosti, že zapojíme-li spotřebič do zásuvky, náhle „ožije“.

Toto mimofyzikální a již rozsáhle spiritualizované pojetí „energie“ začalo hrát roli jakési pralátky, abstraktní substance, z níž vše pochází a vše se do ní zase vrací. Je přitom velmi důležité, jak nesmírně se tato substance propojila s živými bytostmi a životem obecně. Vztah „energie“ a „života“ má přitom

Poznámky

- 1 Wouter J. Hanegraaff, *New Age Religion and Western Culture*, Leiden, New York, Köln: Brill 1996, s. 183–193.
- 2 Konstatuje to např. J. Z. Knightová ve svém slavném televizním vystoupení: „JZ Ramtha Merv Griffin Show 1985“, *YouTube* [online], 26. 6. 2012, [- 3 Viz např. Paul Heelas, *Spiritualities of Life: New Age Romanticism and Consumptive Capitalism*, Oxford: Willey-Blackwell 2009, s. 42–43; Hanegraaff, *New Age Religion... s. 210–224.*](https://www.youtube.com, cit. 21. 1. 2025. Viz též Hanegraaff, New Age Religion... s. 204–209.

</div>
<div data-bbox=)

- 4 Viz např. Catherine Albanese, „The Subtle Energies of Spirit: Explorations in Metaphysical and New Age Spirituality“, *Journal of the American Academy of Religion* 67 (2), 1999, s. 309.

- 5 Bliže text Jakuba Otčenáška v tomto čísle na s. 24–27.

- 6 Nicolas Meylan, *Mana: A History of a Western Category*, Leiden, Boston: Brill 2017, s. 148–170.

- 7 Zuzana Marie Kosticová, „Necírkevní neznámená „nenáboženská“: Učení a instituce alternativní spirituality“, *Dingir* 26 (2), 2023, s. 50–53.

- 8 Egil Aspren, „Pondering Imponderables: Occultism in the Mirror of Late Classical Physics“, *Aries* 11 (2), 2011, s. 129–165.

- 9 Hanegraaff, *New Age Religion... s. 62–69.*

v evropské kultuře rozsáhlou tradici. Nemusíme ani příliš daleko do historie – navazuje totiž například na starší přírodovědné teorie, např. na vitalismus, který považoval život za projev přítomnosti nehmotné „životní síly“.¹² Zanořme-li se však do dějin ještě hlouběji, ukáže se, že spirituálně pojatá „energie“ je jen posledním výhonkem dávné otázky po prvotní

Asi dva miliony diváků byly za pomoci optických efektů uvedeny do nauky o spirituální energii filmem *Celestýnské proroctví* z roku 2006, založeném na neméně úspěšné stejnojmenné knize Jamese Redfielda z roku 1993.

pralátce, z níž je utvořen svět. Svým způsobem jde možná o nejstarší evropskou filosofickou otázku vůbec – můžeme se s ní setkat už v prvních dochovaných zlomcích řeckých presokratických filosofů. Od té doby se vracela znovu a znovu, v nejrůznějších hávech, perspektivách a nasvíceních. A zdaleka nejen ve filosofii. Historička náboženství USA Catherine Albaneseová ukazuje, jak se motiv „jemných energií“ (*subtle energies*) postupně etabloval v americkém myšlení, stal se jedním z ústředních motivů jak experimentálních odnoží křesťanské teologie, tak západního esoterismu, a nakonec se proměnil v jeden z pilířů toho, čemu Albaneseová říká „americké metafyzické náboženství“.¹³ Alternativní spiritualita podle ní není nic jiného než pozdní dcera tohoto fenoménu, jehož kořeny ale sahají přinejmenším do osmnáctého století. Viděli jsme přitom, že jeho formaci výrazně ovlivnily i východní spirituality, kde hrají neosobní síly důležitou roli.¹⁴

Nad rámec fyziky a esoterismu však existují i další zdroje, z nichž se moderní koncept neosobního posvátna vyvinul. Zabývala se jím totiž i raná religionistika, která se zformovala na přelomu 19. a 20. století a kterou brzy okouzly první zprávy o polynéském konceptu *mana*.¹⁵ Misionáři a raní badatelé tehdy považovali *mana* za jakousi čistou abstraktní moc nebo sílu, která se naprosto neslučuje s konceptem osobního božství, a hledali v něm jednu z evolučně nejstarších fází vývoje náboženství. Dobová věda byla

pochopitelně zatížena mnoha předsudky, pocházejícími z křesťanského obrazu světa. V kombinaci s dobovým teleologickým evolucionismem to vedlo k představě, že hledání osobního Boha mohlo mít počátek právě v „primitivní“ víře v neosobní energie, která se pak postupně přetavila v polytheismus a nakonec v monoteismus, skrze něž se dosáhlo poznání skutečné pravdy. „Dynamismus“ (jak se tehdy koncept víry v neosobní posvátno nazýval) se následně postavil po bok dalších kandidátů na nejstarší náboženství světa, jako byly především šamanismus, animismus a totemismus. Není třeba zdůrazňovat, že tato teorie byla brzy zpochybněna a nakonec vyvrácena,¹⁶ a to zdaleka nejen kvůli své očividné zajuatosti. Ukázalo se totiž, že sám pojem *mana* byl ranými badateli zřejmě chybně pochopen a ve skutečnosti byl mnohem méně neosobní, než se předpokládalo. A totéž platí i pro další domněle neosobní koncepty severoamerických Indiánů (zejména *wakanda*, *orenda*, *manitou*), které se k *mana* často přirovnávaly. Jak už to ale s vyvrácenými teoriemi bývá, pozůstatky dynamismu prosáklý do esoterismu i populární kultury a dál si v ní žily vlastním životem. Když se pak v důsledku fyzikálních objevů začal formovat současný koncept spirituální „energie“, snadno se na něj napojily.

Energie ve světě

Viděli jsme tedy, že se pojem „energie“ dostal do alternativní spirituality z nej-

různějších stran a mohutně navázal na své západní i východní předchůdce. Byla to však především všednodenní zkušenost s elektřinou, která otevřela současnému člověku cestu k energii; z toho důvodu se také její pojetí v alternativní spiritualitě v mnohém inspirovalo elektromagnetismem. V popkulturních dílech je to dobře patrné i na formě vizualizace

energie, která je často propojená právě s různými obrazy elektřiny (s bleskem, výbojem, zkratem či elektrickým obloukem; bezpočet příkladů nabízí výtvarné ztvárnění „energie“, „síly“, „magie“ či „magické energie“ ve fantastických filmech a videohráčích). Kromě elektřiny však lze v této metafoře rozpoznat další jevy, především jadernou energii, sluneční světlo nebo oheň. V jiných případech ale zůstává „energie“ neviditelná (důležitým příkladem je „Síla“ v *Hvězdných válkách*).¹⁷

Díváme-li se přitom na spirituální energii pohledem inspirovaným fyzikou, musíme si především klást otázku po jejím „zdroji“. Ta je sice nasnadě, alternativní spiritualita na ni však mnohdy překvapivě nejen neodpovídá, ale velmi často si ji vůbec neklade.¹⁸ Jako by sdělovala, že energie je prostě tady a tento neodiskutovatelný fakt není třeba zkoumat. Podstatná je pro alternativní spiritualitu spíše otázka její povahy – budeme-li se na hmotu dívat stále z větší blízkosti a stále silnějšími mikroskopy, nakonec se úplně rozplyne do čisté energie, která je její podstatou. Celý svět je v tomto pohledu z energie utkáno, stojí na ní, a sám je v tomto smyslu zároveň produktem energie a zároveň jejím pramenem. V silnějším slova smyslu pak hraje roli zdroj „příroda“ či celá planeta. Lidstvo naopak energii spotřebovává, nehorázně jí plýtvá a v podstatě se chová jako škůdce, který nemírnou konzumací ohrožuje sám sebe. Posledně jmenovaná představa je pochopitelně charakteristická zvláště pro

10 Pro povšechnou představu o charakteru energie lze využít například následující popularizační texty: Jim Al-Khalili, *Svět podle fyziky*, Praha: Slovart 2022, zejména s. 64–79 a passim; Vaclav Smil, *Energie: Průvodce pro začátečníky*, Praha: Kniha Zlín 2022, zejména s. 15–44 a passim.

11 O tomto rozměru pojmu energie viz např. Michael Marder, *Energy Dreams: Of Actuality*, New York: Columbia University Press 2017, passim.

12 Vztah vitalismu a esoterismu zmiňuje například Nicholas Goodrick Clarke, *Západní esoterické tradice*, Praha: Grada 2011, s. 214–218.

13 Catherine Albanese, *The Republic of Mind and Spirit: The Cultural History of American Metaphysical Religion*, Yale University Press 2007, passim; Albanese, „The Subtle Energies...“ s. 305–325.

14 Jejich pronikání do kontextu kultury USA mapuje Albanese, *The Republic...* s. 330–393.

15 Podrobněji viz též článek Jiřího Gebelty v tomto čísle na s. 13–15.

16 Pěkný přehled historie pojmu *mana* na Západě přináší Meylan, *Mana...* zejména s. 6–70 a passim.

17 Podrobněji viz můj článek v tomto čísle na s. 18–21.

18 Viz např. Helena Dyndová, „Contemporary Shamanism and Alternative Spirituality: Exploring Relationships and Intersections“, *Religio* 32 (1), 2024, s. 57–58, 59.

environmentálně orientované a antikapitalistické aspekty alternativní spirituality. V těchto perspektivách se příroda mnohdy stává posvátnou a v nějakém smyslu posvěcuje vše, co se s ní setká či co do ní vstoupí.

Jestliže pro alternativní spiritualitu není příliš důležité, odkud se energie ve světě vzala, velmi se zajímá o lokality a objekty, které jsou nadprůměrně energeticky „nabitě“. Ty můžeme bez přehánění označit za „posvátná místa“ – mohou to být jak přírodní lokality, tak lidské artefakty nebo stavby (balvany, skály, stromy, krajinné útvary, megality, pyramidy, archeologická naleziště či místa opředená specifickou lokální mytologií; mezi slavné příklady patří Sedona, Glastonbury, Machu Picchu, egyptské nebo indiánské pyramidy, atd.).¹⁹ Energie z nich vyzařuje způsobem, který připomíná elektromagnetickou indukci – šíří se do okolního prostoru a ovlivňuje vše, co se nachází v jejím „poli“. S tím je spojena náboženská praxe „spirituální turistiky“, jež je v podstatě novou podobou starodávneho fenoménu poutnictví; jeho cílem bývá „nabít se“, uzdravit se, dosáhnout duchovního pokroku, apod. Koncept energeticky nabitých míst je opět silně zastoupen v populární kultuře – mezi slavné příklady patří např. transmediální universum vzniklé kolem filmů *Avatar* nebo *Hvězdné války*.

Energie v člověku

Přestože alternativní spiritualita obsahuje rozsáhlou kosmologickou rovinu, je přirozené, že se soustředí především na člověka a na jeho pozici ve světě. Každá živá bytost má „energetické tělo“, které se v mnohém podobá křesťanské „duši“, zároveň se od ní však rozsáhle odklání. Ano, i tady jde o neviditelnou, oživující substanci, která je jádrem a pramenem života; je však zásadní, že oproti „duši“ už nemá zásadně individuální, osobní povahu. Snad má na tomto místě smysl po-

dotknout, že alternativní spiritualita samozřejmě zná i zcela osobní pojetí lidské „duše“ – daleko spíše ho však propojuje s fenoménem „vědomí“ (které s „energií“ souvisí spíš volně). „Energetické tělo“ si pak nejčastěji představuje jako systém drah a ohnisek, kterými energie proudí, akumuluje se v nich a vyzařuje z nich. Jelikož alternativní spiritualita nemá v této fázi historického vývoje žádnou závazně stanovenou nauku (a ani ji zatím programově mít nechce), existuje mnoho různých individuálních variant, jak může energetické tělo vypadat. Nejčastější a nejznámější je však původně indický systém čaker, sedmi hlavních (a mnoha vedlejších) energetických center, která jsou vzájemně propojena hadí energií *kundalini*, proudící páteřním kanálem.²⁰

Je velmi důležité, že ideální je mít energii v rovnováze či harmonii. I v tomto ohledu alternativní spiritualita navazuje na východní náboženské systémy, zvláště na taoistický koncept *jinu* a *jangu*. Ideál harmonie však většina lidí nespĺňuje – každý z nás má totiž ve svém energetickém těle menší nebo větší nerovnováhy, blokády a jiné problémy. Alternativní spiritualita je chápána jako v mnohém ohrožující či nebezpečná a označuje je za jednu z důležitých příčin negativních jevů v lidském životě (nemocí, chudoby, nespokojivých vztahů apod.). Existují však praktiky, kterými můžeme nežádoucí stav svého energetického těla ovlivnit – typicky je to meditace, vizualizace, „harmonizace“ čaker, *reiki*, kontakt s energeticky nabitými objekty, pozitivní myšlení apod. S jejich pomocí si můžeme dát své energetické tělo do pořádku a v důsledku se např. uzdravit, vylepšit si partnerský vztah, přilákat štěstí či získat peníze. Spojování energie s penězi a vztahy snad může působit podivně, je však velmi typické.²¹ Stojí na důležitém přesvědčení, že je-li vše energie, jsou energií i naše myšlenky – na fundamentální bázi proto není mezi myšlenkou

a hmotou vůbec žádný rozdíl. A protože veškerá energie je vzájemně propojena a může na sebe působit, dokáže zkušený praktik vlastní myslí ovlivňovat i hmotný svět. Harmonizace energie pak působí všeobecně pozitivním způsobem a přitahuje, obecně řečeno, vše dobré – zdraví, štěstí, příznivé náhody, pozitivní vztahy, peníze, úspěch, moc, apod. Jednoduše cokoli pozitivního, co si daný člověk ve svém životě přeje získat.

Základem pro pochopení energie v alternativní spiritualitě je pak i přesvědčení, že energie „vibruje“; všeobecně platí, že čím vyšší vibrace, tím lépe. Míra vibrací je přitom přímou příčinou, proč se neutrální či pozitivní energie může stát energií negativní (a *vice versa*). Zatímco pozitivní lidské myšlenky vibrují vysoko, sobectví, agrese, hněv či nenávisť mají vibrace nízké a jejich energie je proto chápána jako škodlivá nebo neblahá. Jelikož je pak i člověk sám jakýmsi „akumulátorem“ a jeho energie vyzařuje do prostoru, může s její pomocí ovlivňovat nejen sám sebe, ale i živé tvory či předměty ve svém okolí. A to jak pozitivně, tak negativně.²² Právě úroveň vibrací, jimiž se vyznačují naše myšlenky, se často považuje za příčinu nemocí, neštěstí nebo neúspěchu; setkání s negativní energií je jednoduše chápáno jako všeobecně devastující. Často tak například slyšíme přesvědčení, že si za své nemoci může v jistém smyslu každý sám. To zní samozřejmě velmi tvrdě a krutě. Skrývá se v tom však i představa, že se člověk může také vlastními silami uzdravit, pozvedne-li alespoň úroveň vibrací svých myšlenek. Existuje nemalé množství duchovních učitelů na pomezí alternativní spirituality a alternativní medicíny, kteří prohlašují, že se vynaložením vlastního úsilí (např. „pozitivním myšlením“) uzdravili z těžkých nemocí. Velmi slavná je např. nedávno zesnulá populární autorka Louise L. Hayová, jež se touto metodou, alespoň dle svých vlastních slov, vyléčila z rakoviny.²³

Samostatnou rovinou je pak praktikování spirituálních technik typu meditace, mindfulness, vizualizace apod. Duchovní praxe se obecně nachází na vůbec nejvyšší příčce žebříčku vibrací a věnujeme-li se jí pravidelně, může nás dovést až ke stavu, jemuž alternativní spiritualita říká „transformace vědomí“ či prostě „transformace“.²⁴ Ta se v mnohém podobá ne-

Poznámky (dokončení)

- 19 Viz např. Susannah Crockfordová, která se zabývala energetickou turistikou k „vortexům“ v Sedoně, nebo Yael Dansac studující poutnictví k megalitickým stavbám ve Francii a jinde. Susannah Crockford, *Ripples of the Universe: Spirituality in Sedona, Arizona*. Chicago: University of Chicago Press 2021; Yael Dansac, „Embodied Engagements with the Megaliths of Carnac: Somatic Experience, Somatic Imagery, and Bodily Techniques in Contemporary Spiritual Practices“, *Journal of Religions in Europe* 13 (3–4), 2021, s. 300–324.
- 20 K dějinám čaker na Západě viz např. Kurt Leland, *Rainbow Body: A History of the Western Chakra Sys-*

tem from Blavatsky to Brennan, Lake Worth: Ibis Press 2016, passim.

- 21 Viz též článek Jana Kapusty v tomto čísle na s. 21–23.
- 22 Viz např. Hanegraaff, *New Age Religion...* s. 298.
- 23 Pro představu viz její nejslavnější knihu: Louise L. Hay, *Miluj svůj život*, Praha: Euromedia 2020, passim.
- 24 Blíže k „transformaci“ viz např. Hanegraaff, *New Age Religion...* s. 117–118.
- 25 K milenialismu v alternativní spiritualitě viz např. tamtéž, s. 331–356.
- 26 Viz např. Zuzana Marie Kostičová, 2012: *Mayský kalendář, transformace vědomí, dva světy a rovnováha*, Praha: Grada 2011, passim.

⇒ Dokončení článku je na další straně dole.

⇒ *Dokončení článku z předchozích stran.*

jen buddhistické nirváně či osvícení, ale také např. křesťanské konverzi, dosažení svatosti, ale také třeba Jungově individuaci. V každém případě má zásadní důsledky pro jedince i pro společnost (psychologické, spirituální, karmické – a v mnoha ohledech např. i politické). Pro alternativní spiritualitu jsou velmi typické vlny milenialismu, z nichž ty progresivně zaměřené směřují právě ke globální transformaci vědomí.²⁵ Jeho základem je pochopitelně individuální transformace každého jedince. Proto-

že však každý svou energií ovlivňujeme svět kolem sebe, platí, že čím více transformovaných, tím větší je šance, že duchovně pokročilí ovlivní svou vysokovibrační energii i ostatní lidi. A jak počet transformací postupně poroste, nakonec dojde ke zcela masovému „převibrování“ společnosti, či dokonce celého světa. Tomu pak mohou ve specifických obdobích napomáhat i různé výjimečné události, které zvyšují obecné energetické vibrace planety. V minulosti se velké změny očekávaly zejména v souvislosti s příchodem astrologického věku Vodnáře, v nějž věřilo rané hnutí nového věku.

Další velkou mileniální vlnou, která měla zvláště zpočátku převážně progresivní charakter, byl „konec mayského kalendáře“ a velký přelom očekávaný v prosinci 2012.²⁶

Sacred Energy. Meaning and Origin of the Key Concept of Alternative Spirituality.

The text gives a concise introduction to the concept of “energy”, one of the core doctrinal characteristics of Alternative (“New Age”) Spirituality. It offers a brief overview of its connection to Western science, philosophy, humanities, and Western Esotericism, and summarizes its most important traits both on the macro- and micro-level.

Medailon autorky je na s. 1.